

Öljy- ja proteiinikasvien markkinat Itämeren alueen maissa

Kyösti Arovuori & Suvi Rinta-Kiikka

REINU econ Oy

joulukuu 2021

TIIVISTELMÄ

Tiivistelmä

Selvityksessä tarkastellaan öljy- ja valkuaiskasvimarkkinoiden kehitystä Itämeren alueen maissa vuosina 2015-2021. Lisäksi muodostetaan skenaariot tuotannon kehityksestä vuoteen 2026 asti. Raportissa muodostetaan kokonaiskuva öljy- ja proteiinikasvien tuotannosta Itämeren alueella sekä tuotannon kehityksestä keskipitkällä aikavälillä.

Itämeren alueen öljy- ja proteiinikasvien markkinakehitys on tarkastelujakson aikana ollut kaksivaiheinen. Vuonna 2018 tuotanto romahti sekä sääolosuhteista johtuneen heikon satotason että tuotantoalan laskun seurauksena. Sen jälkeen tuotanto on palautunut, mutta jää edelleen vuoden 2018 kokonaistuotantoa pienemmäksi. Merkittävin toteutunut rakenteellinen markkinamuutos on öljykasvien tuotannon lasku Saksassa ja samanaikainen voimakas kasvu Liettuassa. Proteiinikasvien tuotannossa muutokset ovat selvästi pienempiä.

Muodostetun valkuaiskasvitaseen perusteella Itämeren alueen valkuaiskasvien kokonaismarkkina on pienentynyt. Myös rakenteellisia muutoksia on tapahtunut. Vuonna 2020 Itämeren alueen valkuaiskasvien tuotanto ylitti selvästi valkuaiskasvien tuonnin määrän.

Perusuraan nojaavan skenaarion mukaan Saksan rooli öljykasvien tuottajamaana pienenee keskipitkällä aikavälillä edelleen. Kokonaisuudessaan perusuran mukainen kehitys kuitenkin vahvistaisi Itämeren alueen suhteellista asemaa öljy- ja proteiinikasvien tuotannossa EU:n sisämarkkinoilla.

SISÄLLYSLUETTELO

Tiivistelmä

1. Öljy- ja proteiinikasvien markkinakehitys EU:ssa
2. Öljykasvien hintakehitys EU:ssa
3. Öljykasvien tuotanto Itämeren alueella
4. Skenaariot öljykasvien tuotannolle
5. Proteiinikasvien tuotanto Itämeren alueella
6. Skenaariot proteiinikasvien tuotannolle
7. Itämeren alueen valkuaiskasvitaseet
8. Baltian maiden valkuaiskasvitaseet
9. Johtopäätökset

Lähteet

Taustaa

Selvityksessä tarkastellaan öljy- ja valkuaiskasvimarkkinoiden kehitystä Itämeren alueen maissa vuosina 2015-2021. Lisäksi muodostetaan skenaariot tuotannon kehityksestä vuoteen 2026 asti. Hankkeen tavoitteena on muodostaa kokonaiskuva öljy- ja proteiinikasvien tuotannosta sekä tuotannon kehityksestä keskipitkällä aikavälillä.

Selvityksessä on kolme osiota:

- öljy- ja proteiinikasvien tuotannon nykytila Itämeren alueen maissa
- öljy- ja proteiinikasvien tuotannon keskipitkän aikavälin skenaariot
- öljy- ja valkuaiskasvien tase valituissa maissa

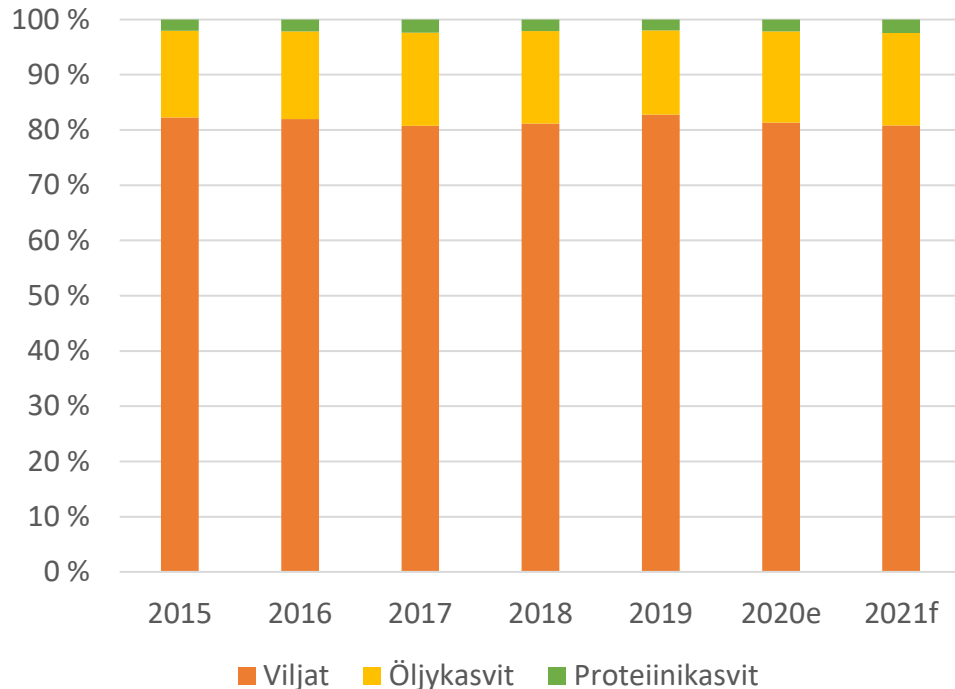
Tarkastelu kattaa öljykasveista rapsin/rypsin, auringonkukansiemenen, soijapavun sekä pellavan. Proteiinikasveista tarkastellaan hennettä, härkäpapua ja lupiinia.

Tarkasteluun valitut maat ovat Latvia, Liettua, Puola, Ruotsi, Saksa, Tanska ja Viro. Tuotannon kehitystä peilataan öljy- ja proteiinikasvien tuotannon kehitykseen Euroopan unionissa.

Tarkastelu perustuu tilasto- ja markkina-analyysiin. Analyysissa huomioidaan tuotantoalan kehitys, satotasojen kehitys sekä viljan ja öljykasvien hintasuhteiden kehitys.

1. Öljy- ja proteiinikasvien markkinakehitys EU:ssa

Öljy- ja proteiinikasvien osuus tuotantoalasta

Lähde: Euroopan komissio

*e = arvio, f=ennuste

Öljykasvien tuotanto EU:ssa

Euroopan unionissa viljellään öljykasveina pääasiassa rapsia ja rypsiä, auringonkukansiementä sekä soijaa ja pellavaa. Muiden öljykasvien osuus on niin pieni, että niitä ei raportoida EU:n yhteisissä tilastoissa. Kokonaisuudessaan tuotantokasvien viljelyalasta runsaat 80 prosenttia on viljaa. Öljykasvien osuus on vajaat 17 prosenttia ja proteiinikasvien noin 2 prosenttia. Proteiinikasvien osalta tuotanto on pääasiassa hernettä, härkäpapua ja lupiinia.

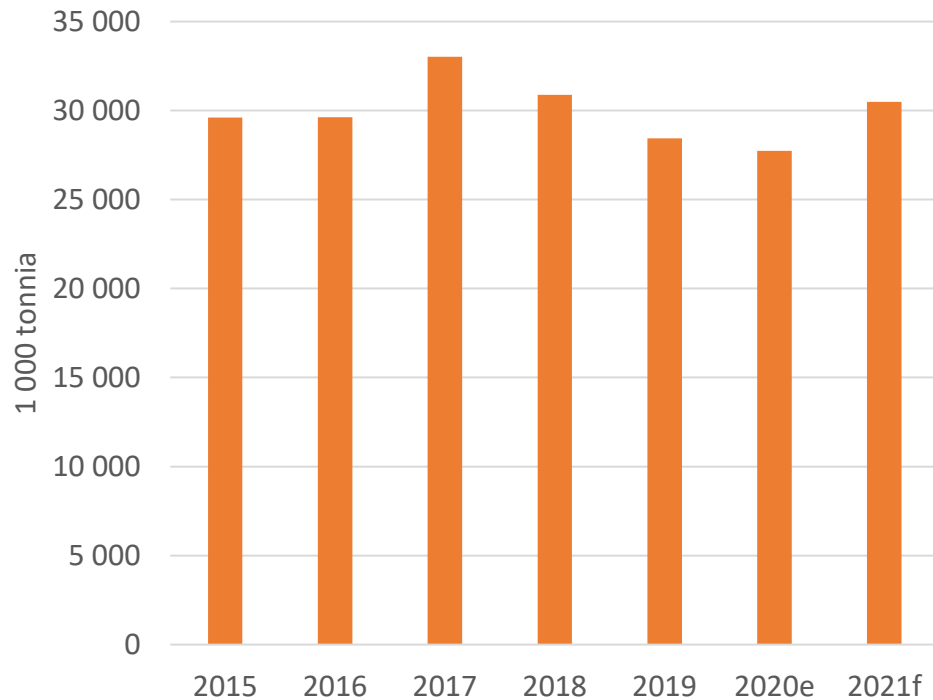
Yhteensä viljaa, öljykasveja sekä proteiinikasveja tuotettiin vuonna 2021 EU:ssa 64 miljoonalla peltohehtaarilla. Tästä öljykasvien tuotantoala oli vajaa 11 miljoonaa hehtaaria. Proteiinikasveja viljeltiin 1,5 miljoonalla hehtaarilla. Viljan tuotantoala oli yhteensä 52 miljoonaa hehtaaria.

Öljykasvien viljelyalassa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Vuoden 2021 tuotantoala oli runsaan prosentin pienempi verrattuna vuoteen 2015. Korkeimmillaan tuotantoala oli vuonna 2017, jolloin öljykasveja viljeltiin 11,5 miljoonalla hehtaarilla, ja matalimmillaan vuonna 2019, jolloin viljelyala oli 10,4 miljoonaa hehtaaria.

Proteiinikasvien tuotantoalassa vaihtelut ovat olleet suhteellisesti suurempia. Vuonna 2021 proteiinikasvien tuotantoala oli Euroopan unionissa noin 12 prosenttia suurempi verrattuna vuoteen 2015. Varsinaista nousutrendiä ei kuitenkaan ole nähtävissä. Myös proteiinikasvien tuotantoala oli suurimmillaan vuonna 2017 ja alimmillaan vuonna 2019.

1. Öljy- ja proteiinikasvien markkinakehitys EU:ssa

Öljykasvien tuotanto EU:ssa

Lähde: Euroopan komissio

*e = arvio, f=ennuste

Öljykasvien tuotanto EU:ssa

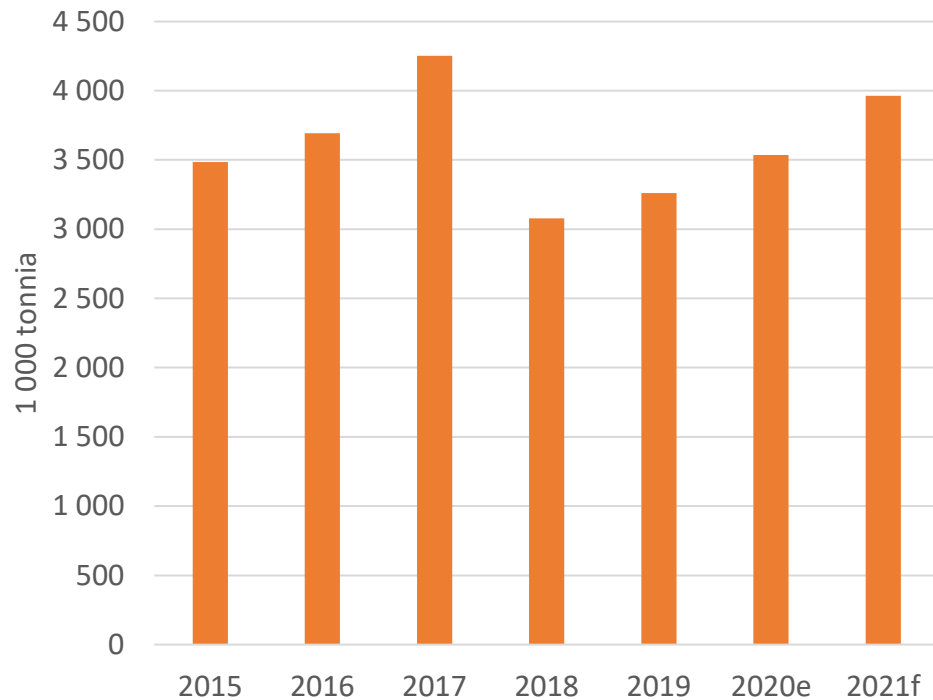
Öljykasvien kokonaissato on vaihdellut vajaasta 28 miljardista kilosta 33 miljardiin kiloon vuosien 2015 ja 2020 välillä. Kokonaistuotannosta tapahtuneet muutokset ovat olleet suhteellisesti suurempia verrattuna tuotantoalan muutokseen. Vuonna 2020 öljykasvien tuotanto oli kolme prosenttia pienempi kuin vuonna 2015.

Rapsin ja rypsin osuus öljykasvien kokonaissadosta oli 56 prosenttia vuonna 2020. Osuus on ollut tasaisessa laskussa. Vuonna 2015 noin kaksi kolmasosaa öljykasvien kokonaissadosta oli rapsia ja rypsiä. Auringonkukansiemenen osuus kokonaistuotannosta oli 35 prosenttia. Osuus on noussut tasaisesti 27 prosentista vuonna 2015. Soijan osuus öljykasvien tuotannosta on alle kymmenen prosenttia. Pellavan osuus kokonaistuotannosta on muutamia prosentin kymmenyksiä.

Rapsin ja rypsin keskimääräinen hehtaarisato oli tarkastelujakson aikana korkeimmillaan 3 310 kiloa hehtaarilta vuonna 2015 ja matalimmillaan 2 850 hehtaarilta vuonna 2018. Auringonkukan siemenellä keskisadot ovat vaihdelleet 1 880 kilosta 2 480 kiloon hehtaarilta. Keskimäärin öljykasvien hehtaarisadot EU:ssa ovat vaihdelleen 2 610 ja 2 870 kilon välillä vuosina 2015-2020.

1. Öljy- ja proteiinikasvien markkinakehitys EU:ssa

Proteiinikasvien tuotanto EU:ssa

Lähde: Euroopan komissio

*e = arvio, f=ennuste

Proteiinikasvien tuotanto EU:ssa

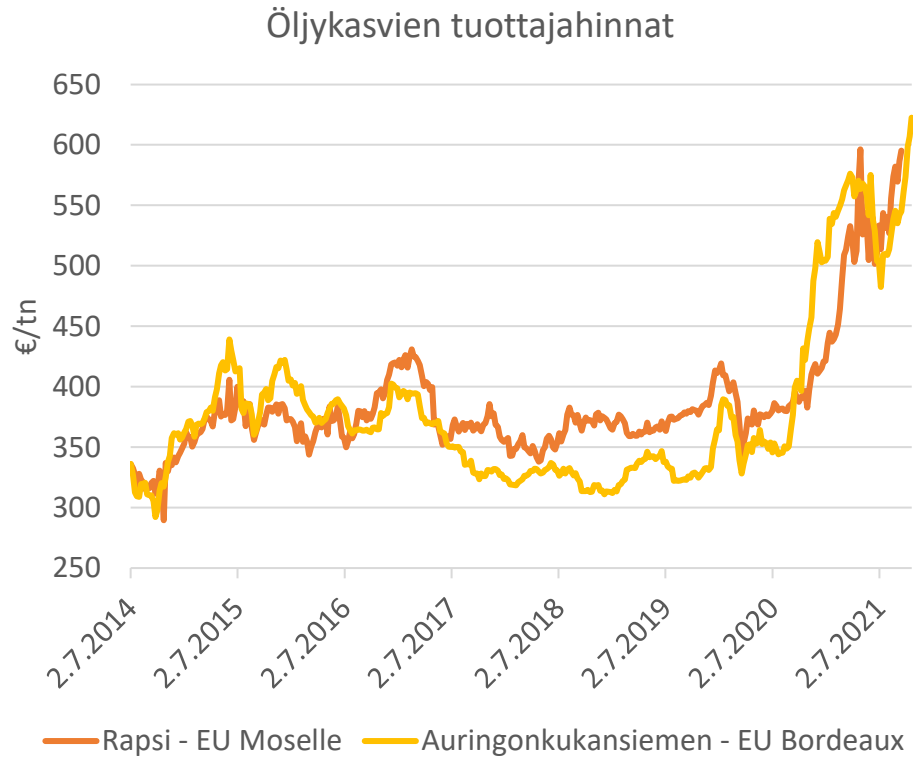
Hernettä, härkäpapua ja lupiinia tuotettiin EU:ssa yhteensä vajaa 3,5 miljardia kiloa vuonna 2021. Vuoden 2018 notkahduksen jälkeen valkuaiskasvien tuotanto on ollut tasaisessa kasvussa. Kasvu on ollut seurausta sekä tuotantoalan että satotason palautumisesta.

Proteiinikasvien tuotannosta vajaat 60 prosenttia on hernettä. Härkäpapua on kolmannes ja lupiinia vajaat kymmenen prosenttia. Osuudet vaihtelevat hieman vuosittain, mutta merkittävää rakenteellista muutosta ei ole tapahtunut.

Hehtaarisadot olivat vuonna 2020 hieman korkeammat verrattuna vuoteen 2015. Hehtaarisatojen vuotuiset vaihtelut ovat kuitenkin suuria, eikä satotasojen kehityksestä ole tunnistettavissa kasvutrendiä.

Kokonaisuudessaan proteiinikasvien tuotanto EU:ssa on pysynyt suhteellisen pienenä, eikä merkittävää rakenteellista kasvua ole tapahtunut. Tuotantokasvien kokonaisuudessa proteiinikasvien tuotanto on marginaalista. Myös suhteessa öljykasveihin sekä tuotantoala että kokonaistuotanto jäävät verraten pieneksi. Proteiinikasvien kokonaistuotanto vastaa noin 12 prosenttia suhteutettuna öljykasvien tuotantoon.

2. Öljykasvien hintakehitys EU:ssa

Lähde: Euroopan komissio
*e = arvio, f=ennuste

Öljykasvien hintakehitys EU:ssa

Öljykasvien tuottajahintakehitys EU:n sisämarkkinoilla vaihteli välillä 300-400 euroa tonnilta satovuoteen 2020/21 asti. Maailmalla toteutunut viljan ja soijan hintojen nousu välittyi myös EU:n sisämarkkinoille. Öljykasvien tuottajahinnat nousivat satovuoden 2020/21 aikana 370 euron tasolta korkeimmillaan 600 euroon tonnilta. Satovuosien keskihinnat ovat rapsilla vaihdelleet 349 eurosta päättyneen satovuoden 450 euroon tonnilta. Kevään tasaantumisen jälkeen hinnat kääntyivät uudelleen nousuun. Satovuosi 2021/22 alkoi korkealla hintatasolla ja hintojen nousu on jatkunut syksyn aikana.

Auringonkukansiemenen osalta hintakehitys on samansuuntainen rapsin kanssa. Rapsin ja auringonkukansiemenen välisessä hintasuhteessa ei ole tapahtunut sellaisia muutoksia, jotka olisivat muodostaneet kannustimen näiden kahden kasvin välisen tuotannon muutoksiin.

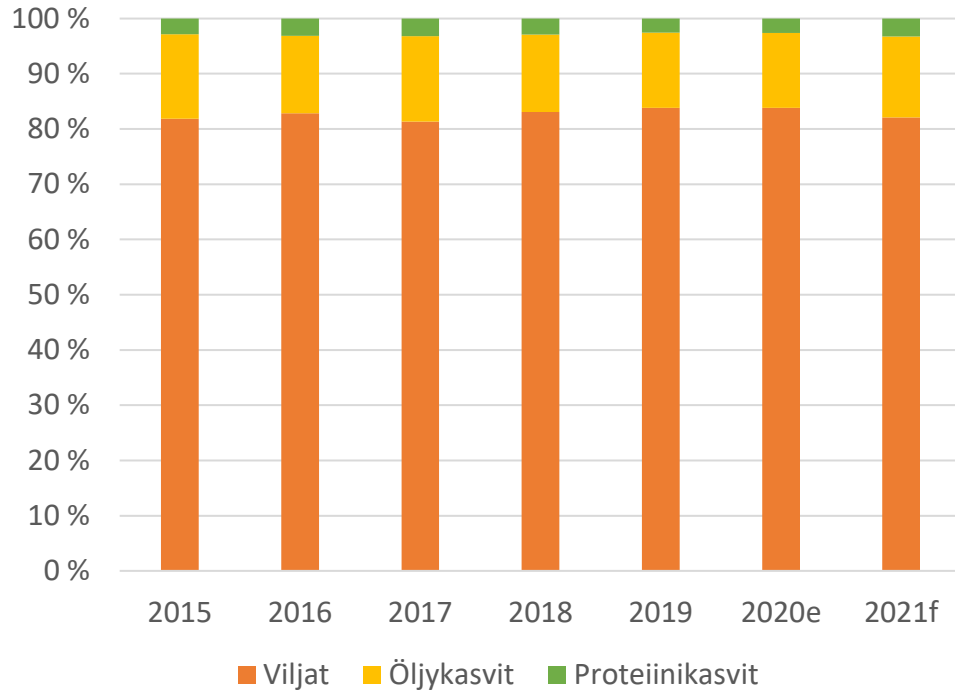
Öljykasvien hinnoista ei ole saatavilla yhtä kattavasti eri jäsenmaita koskevia tilastoja verrattuna muihin maataloustuotteisiin. Tilastot ovat kuitenkin parantuneet viime vuosina. Euroopan komissio on aloittanut öljykasvien jäsenmaittaisten hintatilastojen julkaisemisen satovuodesta 2020/21 alkaen.

Tässä tarkastelussa mukana olevien proteiinikasvien osalta keskenään vertailukelpoisia hintatilastoja ei ole julkisista lähteistä saatavissa.

Öllykasvit

3. Öljykasvien tuotanto Itämeren alueella

Ölly- ja proteiinikasvien osuus tuotantoalasta

Lähde: Euroopan komissio

*e = arvio, f=ennuste

Ölly- ja proteiinikasvien tuotantoala Itämeren alueella

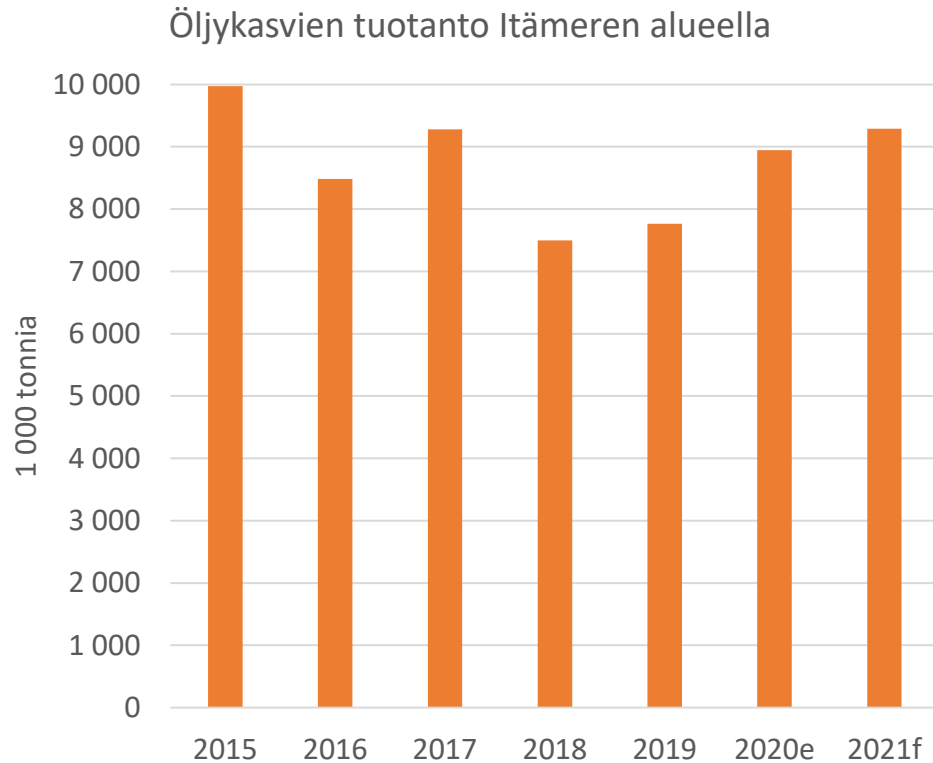
Tarkastelussa mukana olevissa Itämeren-alueen maissa kasvintuotantoala on kokonaisuudessaan runsaat 22 miljoonaa hehtaaria. Vuonna 2020 vajaalla 84 prosentilla alasta tuotettiin viljaa. Öljykasvien osuus oli vajaa 14 prosenttia ja valkuaiskasvien vajaat kolme prosenttia.

Proteiinikasvien osuus tuotantoalasta on Itämeren alueen maissa suhteellisesti hieman EU:n keskiarvo suurempi. Koko EU:ssa osuus oli 2,2 ja Itämeren alueella 2,6 prosenttia vuonna 2020. Öljykasvialan suhteellinen osuus on ollut koko EU:n vastaavaa pienempi.

Tuotantoalan vuosittaiset muutokset eroavat maiden välillä. Öljykasvien tuotantoala on kasvanut tarkastelujakson aikana Latviassa ja Liettuassa. Vastaavasti ala on ollut laskussa Puolassa ja Saksassa. Virossa, Tanskassa ja Ruotsissa öljykasvien tuotantoala on pysynyt käytännössä samalla tasolla koko tarkastelujakson ajan.

Suurin muutos on tapahtunut Liettuassa, jossa öljykasvien tuotantoala oli vuonna 2020 runsaat 70 prosenttia korkeampi kuin vuonna 2015. Latviassa vastaava kasvu oli hieman alle 70 prosenttia. Molemmassa maissa alan kasvun taustalla on selkeä trendi. Samalla öljykasvien suhteellinen osuus kokonaisalasta on kasvanut. Vastaavasti Saksassa tuotantoalan lasku on selvästi trendinomaista. Sen sijaan Puolassa lasku on ollut vähemmän suoraviivaista.

3. Öljykasvien tuotanto Itämeren alueella

Lähde: Euroopan komissio

*e = arvio, f=ennuste

Öljykasvien kokonaissato

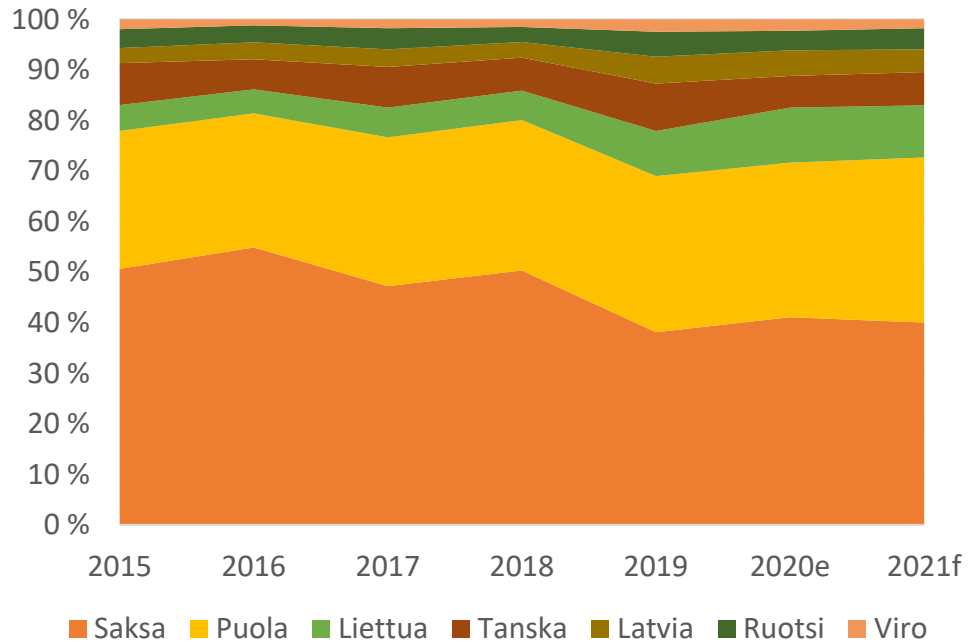
Öljykasvien kokonaissadot ovat Itämeren alueen maissa vaihdelleet selvästi enemmän kuin tuotantoala. Vuonna 2015 tarkastelussa mukana olevien maiden yhteenlaskettu kokonaistuotanto oli lähes kymmenen miljardia kiloa. Vuonna 2018 tuotanto putosi runsaaseen seitsemään miljardiin kiloon. Vuonna 2020 tuotanto oli vajaat yhdeksän miljardia kiloa.

Kokonaissadossa tapahtuneet muutokset ovat olleet seurausta sekä tuotantoalojen että hehtaarisatojen muutoksesta. Vuonna 2015 rypsin ja rapsin keskisato oli tarkastelussa mukana olevissa maissa 3 480 kiloa hehtaarilta. Alimmillaan satotasot olivat vuonna 2018, jolloin hehtaarisadot jäivät keskimäärin 2 710 kiloon. Vuonna 2020 rypsin ja rapsin hehtaarisato oli keskimäärin 3 430 kiloa.

Auringonkukansiemenen matalimmat hehtaarisadot korjattiin vuonna 2018, jolloin satotaso jäi 1 790 kiloon. Korkeimmillaan hehtaarisadot olivat vuonna 2017. Auringonkukansiementä korjattiin silloin keskimäärin 2 160 kiloa hehtaarilta. Vuonna 2020 hehtaarisato oli 2 060 kiloa.

3. Öljykasvien tuotanto Itämeren alueella

Öljykasvien tuotannon jakautuminen Itämeren-alueen maissa

Lähde: Euroopan komissio

*e = arvio, f=ennuste

Öljykasvien tuotanto Itämeren alueella

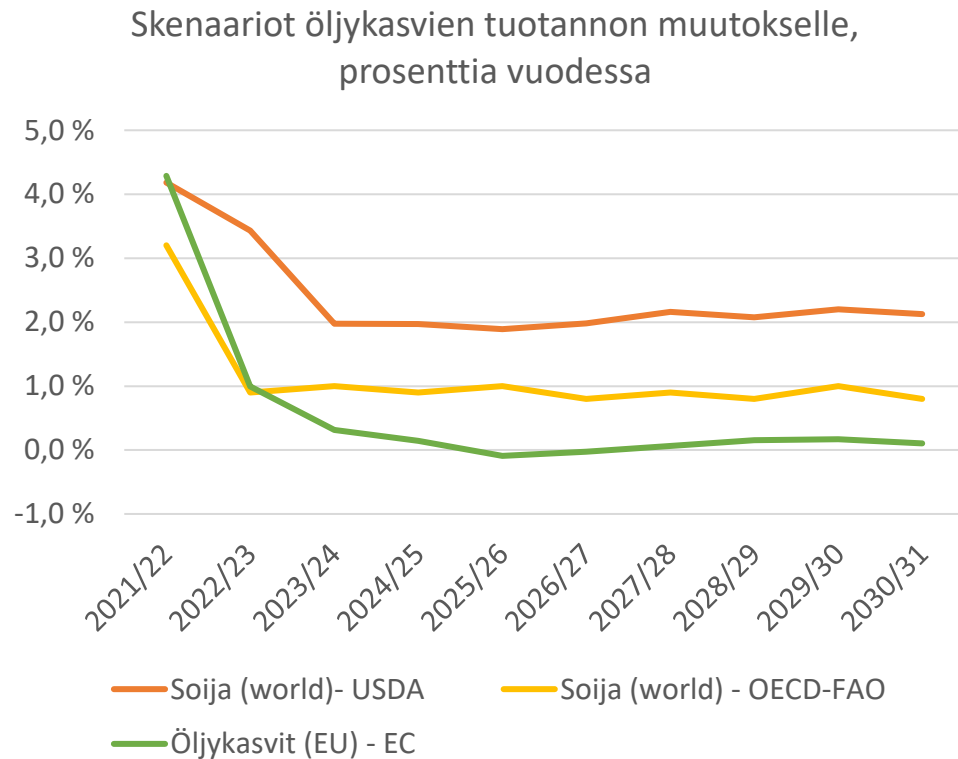
Saksa ja Puola ovat alueen merkittävimmät öljykasvituottajat. Yhteenlaskettuna ne kattoivat vuonna 2020 hieman yli 70 prosenttia alueen kokonaistuotannosta. Osuus on kuitenkin ollut laskussa. Vuonna 2015 se oli 78 prosenttia.

Saksassa öljykasvien tuotanto on laskenut selvästi vuodesta 2015 vuoteen 2020. Vuonna 2015 Saksan tuotanto oli yli puolet koko Itämeren alueen tarjonnasta, mutta vuonna 2020 enää noin 40 prosenttia.

Puolassa tuotettiin vuonna 2021 vajaa kolmannes maiden öljykasvituotannosta. Myös Puolassa öljykasvien tuotanto notkahti vuosina 2018 ja 2019.

Tuotanto on kasvanut etenkin Liettussa ja Latviassa, joiden yhteenlaskettu osuus on kasvanut 13 prosentista vuonna 2015 runsaaseen 17 prosenttiin vuonna 2020. Määrällisesti suurin tuotannon kasvu on toteutunut Liettussa. Molemmissa maissa tuotannon kasvu on seurausta tuotantoalan kasvusta. Hehtaarisadot vaihtelevat vuosittain merkittävästi, eikä niissä ole tapahtunut selkeää tasomuutosta.

4. Skenaariot öljykasvien tuotannolle

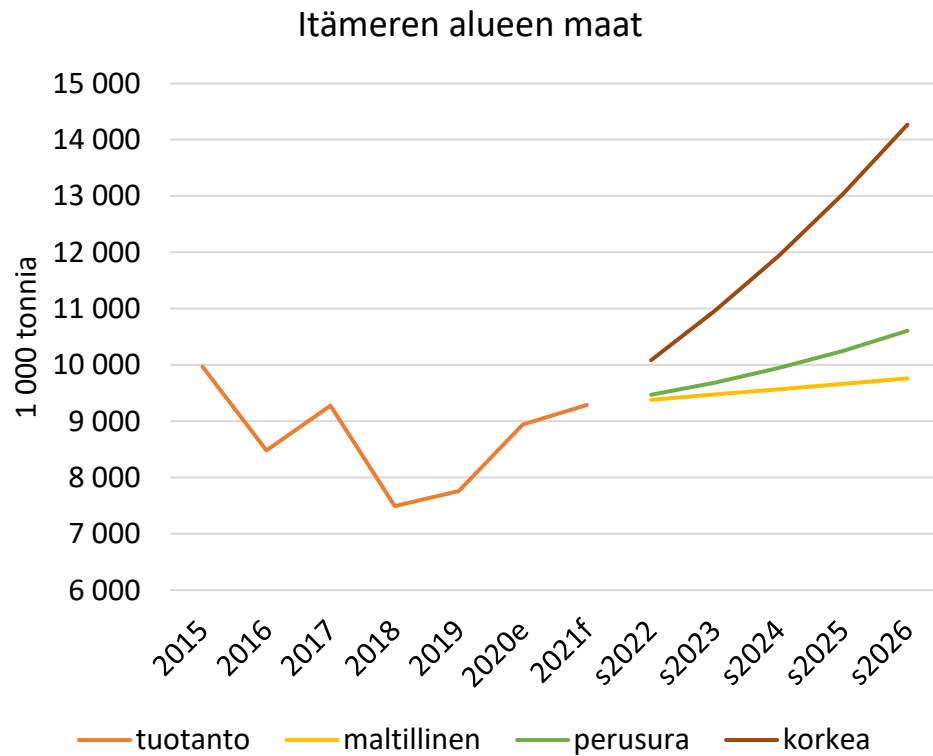
Lähde: Euroopan komissio, USDA, OECD-FAO

Skenaarioiden kuvaus

Tuotannon kehittymisen ja markkinamuutosten arvioimiseksi muodostettiin kolme vaihtoehtoista keskipitkän aikavälin skenaariota. Skenaarioiden tavoitteena on hahmottaa öljy- ja proteiinikasvien tuotannon kehitystä Itämeren alueen maissa sekä alueen tuotantorakenteessa tapahtuvia muutoksia. Muodostetut skenaariot ovat: maltillinen, perusura ja korkea.

- **maltillinen**
 - skenaario noudattaa kansainvälisten ennustetahojen näkemyksiä, joiden perusteella öljykasvien tuotannon kasvu on keskimäärin noin prosentin vuodessa. Ennusteista muodostettu skenaario on jokaiselle maalle sama.
- **perusura**
 - skenaario perustuu kunkin maan öljykasvien tuotannon keskimääräiseen muutokseen vuodesta 2015 vuoteen 2021. Oletuksena on, että tuotannossa tapahtuvat vuosimuutokset jatkuvat keskimäärin samanlaisina.
- **korkea**
 - skenaario perustuu toteutunutta ja ennustettua nopeampaan kasvuun. Jokaisen maan keskimääräiseen kehitykseen on ennakoitu viisi prosenttia toteutunutta nopeampi kasvu.

4. Skenaariot öljykasvien tuotannolle

Lähde: Euroopan komissio, REINU econ Oy omat laskelmat

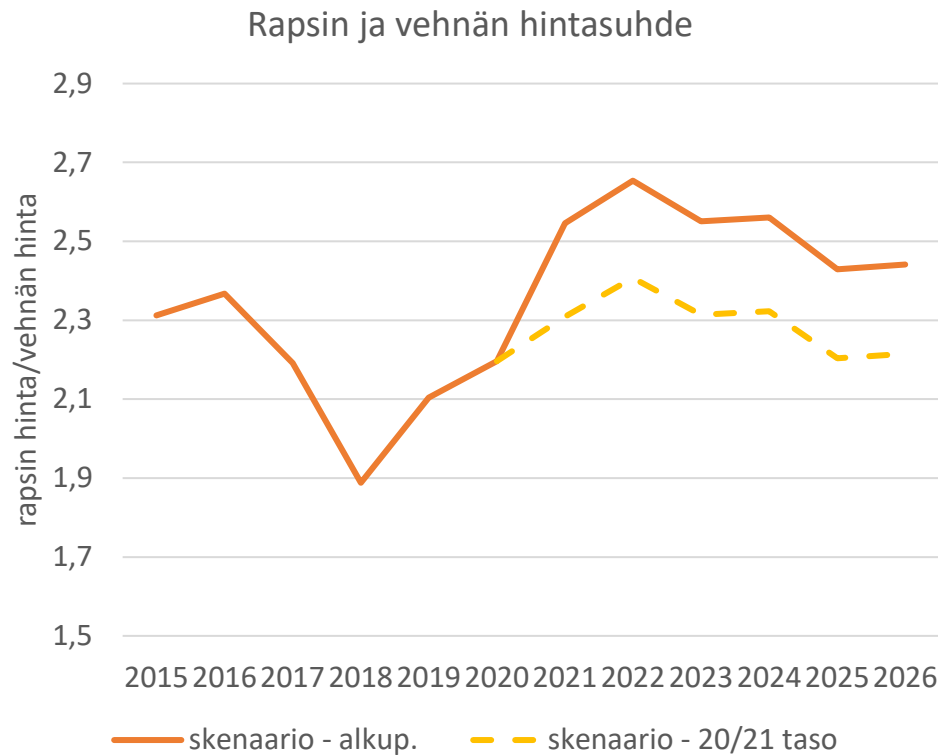
Itämeren alueen öljykasvien tuotanto - skenaariot

Toteutuneeseen tuotannon kehitykseen perustuvan **perusuran** mukaan öljykasvien tuotanto Itämeren alueen maissa kasvaa 10,6 miljardiin kiloon vuonna 2026. Kokonaistuotanto on vajaat 19 prosenttia suurempi vuoteen 2020 verrattuna. Keskimäärin tuotanto kasvaa 2,7 prosenttia vuodessa. Perusuralla suurin kasvu muodostuu Liettuasta ja Latviasta. Liettuassa tuotanto tuplaantuu ja Latviassa kasvua olisi lähes 50 prosenttia. Saksassa tuotannon lasku olisi 18 prosenttia vuoteen 2020 verrattuna.

Kansainvälisten ennustelaitosten näkemyksiin perustuvassa **maltillisessa skenaariossa** öljykasvien tuotanto Itämeren alueella on vuonna 2026 runsaat yhdeksän prosenttia suurempi verrattuna vuoteen 2020. Tuotanto kasvaa keskimäärin prosentin vuodessa. Tuotanto olisi kuitenkin edelleen vuonna 2026 pienempää kuin tuotanto vuonna 2015. Skenaariossa Saksan tuotanto kääntyy maltilliseen kasvuun. Latvian ja Liettuan kasvu hidastuu. Latviassa tuotannon taso jää vajaat neljä prosenttia vuoden 2020 alapuolelle. Liettuassa tuotanto kasvaa samalla ajanjaksolla vain runsaat kolme prosenttia.

Nopean kasvun skenaariossa tuotannon oletetaan kasvavan jokaisessa maassa viisi prosenttiyksikköä toteutunutta kehitystä nopeammin. Skenaariossa öljykasvien tuotanto Itämeren alueella on vuonna 2026 lähes 60 prosenttia suurempi kuin vuonna 2020. Tuotanto kasvaa keskimäärin yhdeksän prosenttia vuodessa. Suurin kasvu muodostuu Liettuasta, Latviasta ja Ruotsista. Myös Saksassa tuotanto kasvaisi noin kolmanneksen.

4. Skenaariot öljykasvien tuotannolle

Lähde: Euroopan komissio, REINU econ Oy omat laskelmat

Skenaario rapsin ja vehnän hintasuhteelle

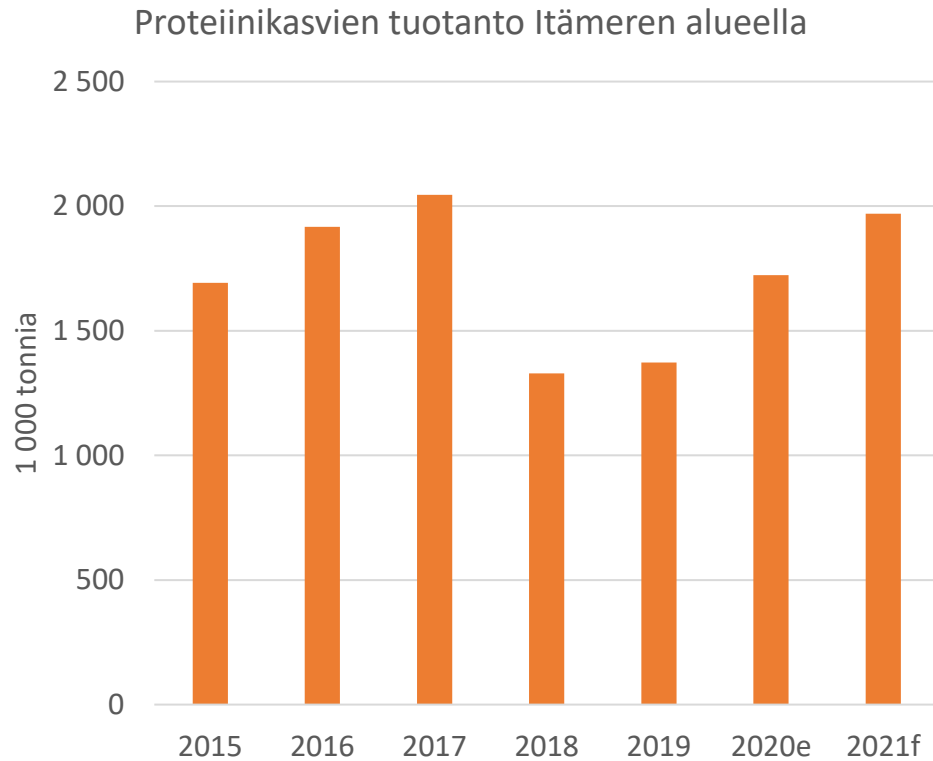
Öljykasvien hintakehitys ei suoraan kerro, minkälainen kannustin niiden tuotannolle hintojen muuttuessa kehittyy. Varsinaista hintatasoa merkittävämpi tekijä on öljykasvien ja muiden tuotantokasvien välinen hintasuhte. Mitä korkeampi öljykasvien suhteellinen hintataso on, sitä suurempi kannustin tuottajalla on siirtää tuotantoa muilta kasveilta öljykasveille.

Rapsin hinta on tarkastelujakson aikana ollut korkeimmillaan 2,4 kertaa ja matalimmillaan 1,9 kertaa vehnän hinta. Satovuonna 2019/20 rapsin keskimääräinen hinta oli EU:ssa keskimäärin 358 euroa tonnilta. Samaan aikaan vehnän hinta oli keskimäärin 163 euroa tonnilta. Hintasuhdetta kuvaava luku saa tällöin arvon 2,2. Mitä korkeampi rapsin hinta suhteessa vehnän hintaan on, sitä suuremman arvon suhdeluku saa.

Satovuonna 2020/21 sekä viljan että rapsin hinnat nousivat selvästi. Öljykasvien tilastohinnat ylittivät 600 euroa ja vehnän hinnat lähestyivät 300 euron rajaa. Kansainvälisistä ennusteista muodostetun hintaskenaarion pohjalta tämä hintojen nousu ei kuitenkaan riitä kääntämään hintasuhdetta öljykasvien osalta edullisemmaksi. Vuoden 2021 syksyn hintatasoon nostettuna vehnän hinnan suhteellinen nousu on rapsin hintojen nousua suurempaa. Rapsin rajusta hinnannoususta huolimatta hintasuhteen muutos ei muodosta kannustinta rapsin tuotannon kasvattamiseen vähentämällä viljan tuotantoa. Hintasuhte on heikompi verrattuna alkuperäiseen skenaarioon, joka on tehty satovuoden 2019/20 hintatasoon perustuen.

Proteiinikasvit

5. Proteiinikasvien tuotanto Itämeren alueella

Lähde: Euroopan komissio

*e = arvio, f=ennuste

Proteiinikasvien tuotanto Itämeren alueella

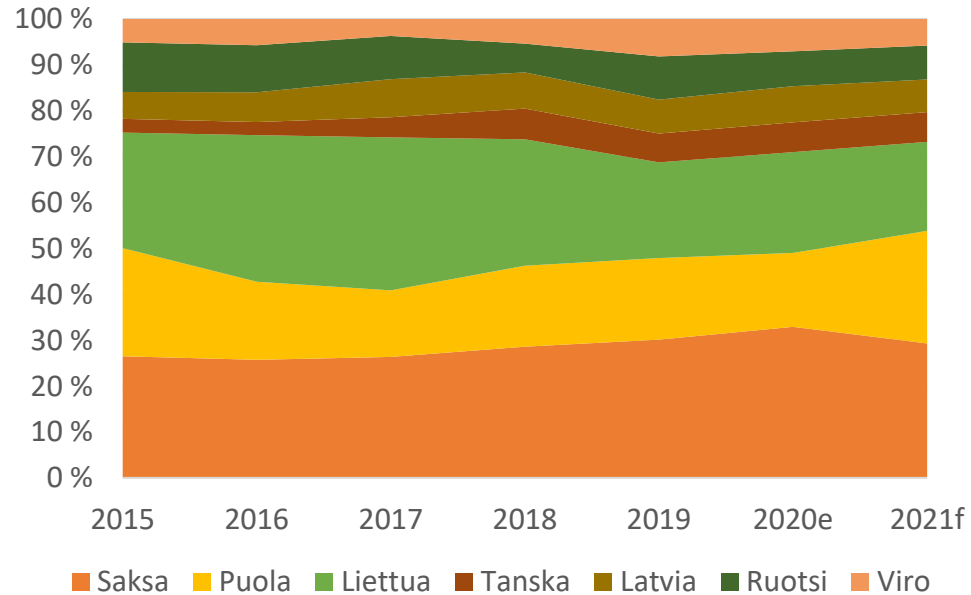
Hernettä, härkäpapua ja lupiinia, tuotettiin Itämeren alueen maissa runsaat 1,7 miljardia kiloa vuonna 2020. Tuotanto oli matalimmillaan 1,3 miljardia kiloa vuonna 2018 ja korkeimmillaan runsaat 2 miljardia kiloa vuonna 2017. Viime vuosina tuotanto on kääntynyt uudelleen nousuun, mutta tuotannon taso oli vuonna 2020 edelleen vuoden 2016 tason alapuolella.

Proteiinikasvien tuotantoala vaihtelee vuosien välillä suhteellisesti enemmän verrattuna öljykasvien tuotantoalaan. Suurimmat proteiinikasvien tuotantoalat ovat Liettuassa, Puolassa ja Saksassa. Liettuassa tuotantoala oli suurimmillaan 224 000 hehtaaria vuonna 2017, mutta on laskenut siitä 126 000 hehtaariin vuonna 2020. Puolassa tuotantoala on ollut keskimäärin 172 000 hehtaaria vuodessa. Saksassa proteiinikasvien tuotantoala on tarkastelujakson aikana ollut keskimäärin 156 000 hehtaaria. Muissa Itämeren alueen maissa tuotantoala vaihteli vuonna 2020 Tanskan 27 000 hehtaarin ja Viron 49 000 hehtaarin välillä.

Proteiinikasvien yhteenlasketusta tuotantoalasta runsas 40 prosenttia on hernettä. Härkäpapua on hieman alle 40 prosenttia alasta. Lupiinin osuus on vajaan 20 prosenttia. Suhteelliset osuudet ovat pysyneet kohtuullisen samankaltaisina koko tarkastelujakson ajan.

5. Proteiinikasvien tuotanto Itämeren alueella

Proteiinikasvien tuotannon jakautuminen
Itämeren alueen maissa

Lähde: Euroopan komissio

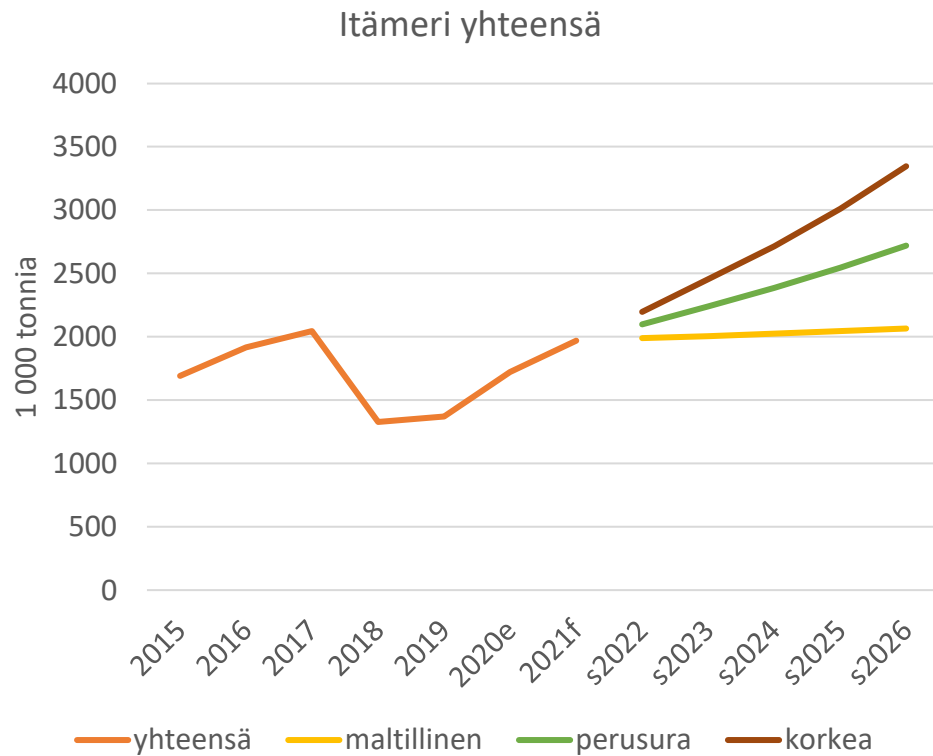
*e = arvio, f=ennuste

Proteiinikasvien tuotanto Itämeren alueella

Saksa, Liettua ja Puola tuottivat yhteensä runsaat 70 prosenttia Itämeren alueen proteiinikasveista. Liettuan suhteellinen osuus tuotannosta on kuitenkin ollut laskussa, kun tuotantoalaa on siirtynyt proteiinikasveilta öljykasveille. Vastaavasti Saksan osuus proteiinikasvien tuotannosta on ollut nousussa.

Proteiinikasvien hehtaarisadot ovat olleet lievässä laskussa. Keskimäärin herneen hehtaarisadot ovat tarkastelujakson aikana olleet 2 770 kiloa hehtaarilta. Härkäpavun hehtaarisadot ovat olleet 3 120 ja lupiinin 1 470 kiloa hehtaarilta.

6. Skenaariot proteiinikasvien tuotannolle

Lähde: Euroopan komissio

*e = arvio, f=ennuste

Itämeren alueen proteiinikasvien tuotanto - skenaariot

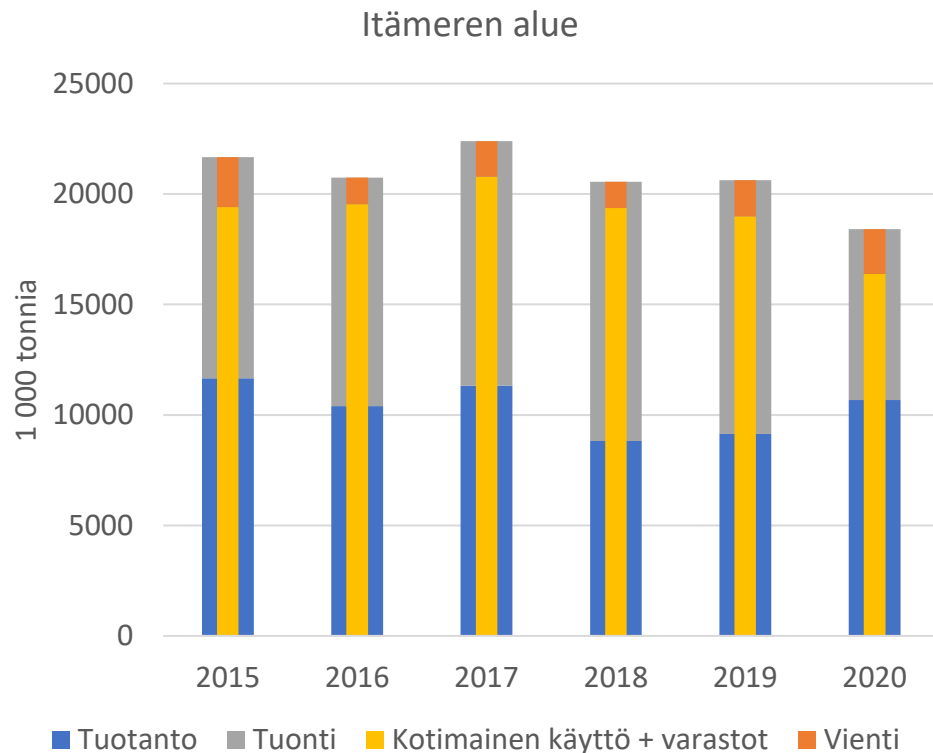
Toteutuneeseen tuotannon kehitykseen perustuvan **perusuran** mukaan proteiinikasvien tuotanto Itämeren alueen maissa kasvaa 2,7 miljardiin kiloon vuonna 2026. Kokonaistuotanto on noin 57 prosenttia suurempi vuoteen 2020 verrattuna. Keskimäärin tuotanto kasvaa 7 prosenttia vuodessa. Perusuralla suurin kasvu muodostuu Puolasta ja Tanskasta. Maiden kasvuprosentit ovat suuria. Tanskassa tuotannon kasvu olisi 159 prosenttia ja Puolassa 144 prosenttia

Kansainvälisten ennustelaitosten näkemyksiin perustuvassa **maltillisessa skenaariossa** proteiinikasvien tuotanto Itämeren alueella on vuonna 2026 noin 20 prosenttia suurempi verrattuna vuoteen 2020. Tuotanto kasvaa keskimäärin prosentin vuodessa. Tuotanto olisi vuonna 2026 vuoden 2017 tasolla. Puolan tuotanto kasvaa skenaariossa runsaat 80 prosenttia ja Tanskan vajaat 20 prosenttia.

Nopean kasvun skenaariossa tuotannon oletetaan kasvavan jokaisessa maassa viisi prosenttiyksikköä toteutunutta kehitystä nopeammin. Skenaariossa proteiinikasvien tuotanto Itämeren alueella on vuonna 2026 runsaat 90 prosenttia suurempi kuin vuonna 2020. Tuotanto kasvaa keskimäärin 11 prosenttia vuodessa. Suurin kasvu muodostuu Puolasta ja Tanskasta.

Valkuaistaseet

7. Itämeren alueen valkuaiskasvitaseet

Lähde: Euroopan komissio, UN Comtrade, REINU econ Oy omat laskelmat

Itämeren alueen valkuaiskasvitase

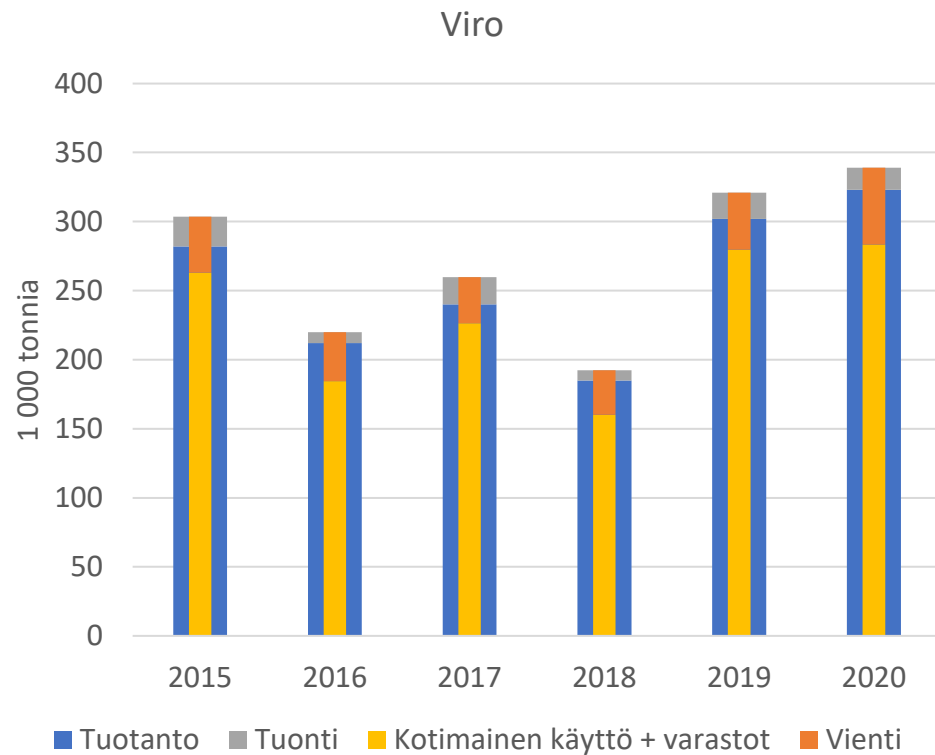
Valkuaiskasvitaseen muodostamiseen tarvitaan kunkin maan tarjontapuolelta kotimainen tuotanto ja tuonti sekä kysyntäpuolelta kotimainen käyttö ja vienti. Varsinaisen ylivuotisen taseen määrittäminen vaatii lisäksi tiedon varastotilanteesta. Raportissa muodostetut taseet jäävät tältä osin vajaaksi, koska vertailukelpoista varastotietoa ei julkisista tilastoista ole saatavissa.

Kuviossa oleva valkuaiskasvitaseessa on tuotantokasveista mukana rapsi/rypsi, auringonkukansiemen, soija, pellava, herne, härkäpapu, lupiini sekä kauppatilastoista lisäksi kikherne.

Muodostetun valkuaiskasvitaseen perusteella Itämeren alueen valkuaiskasvien kokonaismarkkina on pienentynyt vuodesta 2017 vuoteen 2020. Vuonna 2017 valkuaiskasvimarkkinan koko oli hieman vajaat 22,4 miljardia kiloa. Vuonna 2020 markkinoilla liikkui enää runsaat 18 miljardia kiloa.

Myös rakenteellisia muutoksia on tapahtunut. Vuonna 2020 Itämeren alueen valkuaiskasvien tuotanto ylitti selvästi valkuaiskasvien tuonnin määrän. Alueen omavaraisuusaste oli tarkastelujakson aikana korkeimmillaan vuonna 2020.

8. Baltian maiden valkuaiskasvitaseet

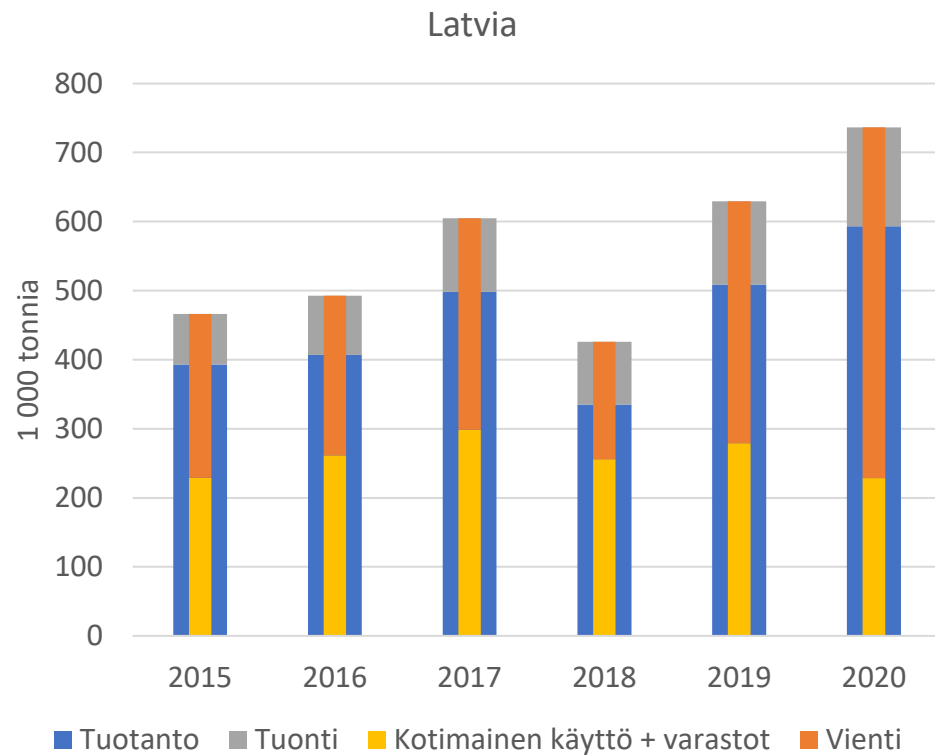
Lähde: Euroopan komissio, UN Comtrade, REINU econ Oy omat laskelmat

Viron valkuaiskasvitase

Viron valkuaiskasvimarkkina perustuu pääasiassa omaan tuotantoon. Kotimaisen käytön lisäksi valkuaiskasveja myös viedään. Tuonti on marginaalista. Valkuaiskasvien kokonaismarkkina on 350 miljoonaa kiloa.

Kotimainen käyttö elää kotimaisen tuotannon mukana. Tuotannon lasku ei ole johtanut tuonnin kasvuun. Sekä kotimainen tuotanto että kotimainen käyttö olivat vuonna 2020 lähes kaksinkertaistuneet vuoteen 2018 verrattuna.

8. Baltian maiden valkuaiskasvitaseet

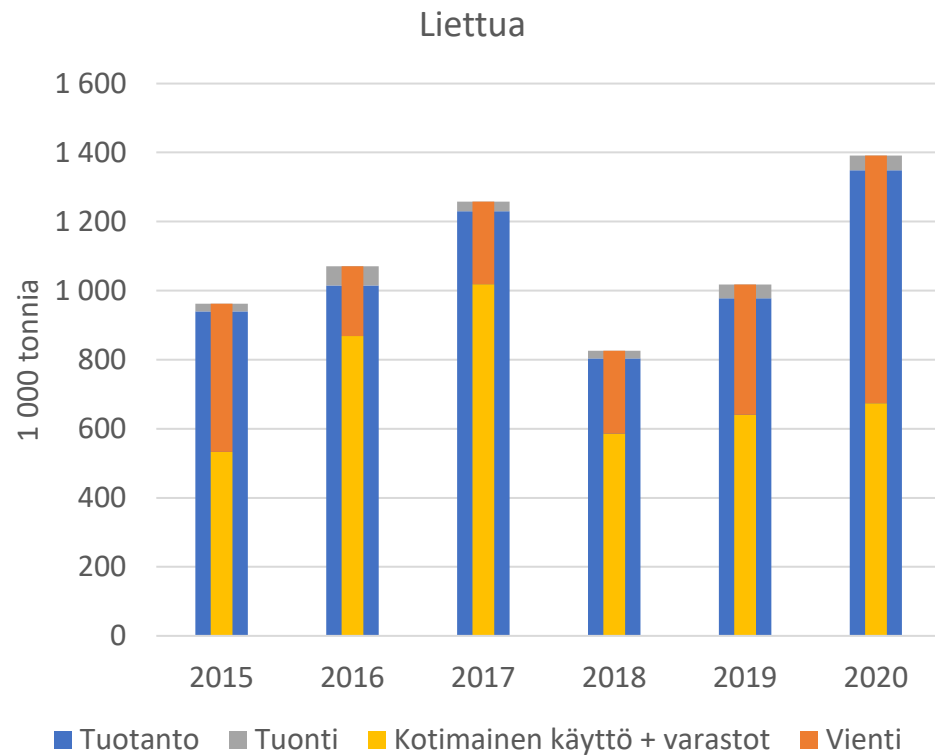
Lähde: Euroopan komissio, UN Comtrade, REINU econ Oy omat laskelmat

Latvian valkuaiskasvitase

Latvian kotimainen valkuaiskasvien tuotanto ylittää kotimaisen käytön. Latviasta myös viedään valkuaiskasveja selvästi kotimaista kulutusta enemmän. Tuonti on vientiä pienempää. Kokonaismarkkina oli vuonna 2020 yhteensä 736 miljoonaa kiloa.

Latvian kotimainen tuotanto on kasvanut tasaisesti vuoden 2018 jälkeen. Samaan aikaan kotimainen käyttö on kuitenkin ollut laskussa. Vienti on yli kolminkertaistunut vuoden 2018 jälkeen.

8. Baltian maiden valkuaiskasvitaseet

Lähde: Euroopan komissio, UN Comtrade, REINU econ Oy omat laskelmat

Liettuan valkuaiskasvitase

Liettuan kokonaismarkkina on Baltian maista selvästi suurin. Vuonna 2020 markkinanoilla liikkui valkuaiskasveja yhteensä 1,4 miljardia kiloa. Kotimaan tuotanto on selvästi kotimaista kysyntää suurempi. Vientiin menee noin puolet tuotannosta. Viennin määrä on kasvanut tasaisesti yhdessä tuotannon kasvun kanssa. Kotimaan kysyntä on ollut lievässä kasvussa.

9. Johtopäätökset

Itämeren alueen öljy- ja proteiinikasvien markkinakehitys on tarkastelujakson aikana ollut kaksivaiheinen. Vuonna 2018 tuotanto romahti sekä sääolosuhteista johtuneen heikon satotason että tuotantoalan laskun seurauksena. Sen jälkeen tuotanto on palautunut tasaisesti. Öljykasvien tuotanto oli kuitenkin vuonna 2020 edelleen vuoden 2015 tason alapuolella. Proteiinikasveilla tuotanto oli hieman vuoden 2015 tason yläpuolella.

Merkittävin rakenteellinen markkinamuutos on öljykasvien tuotannon lasku Saksassa ja samanaikainen voimakas kasvu Liettuassa. Tuotannon laskusta huolimatta Saksa ja Puola tuottivat vuonna 2020 edelleen noin 70 prosenttia Itämeren alueen tuotannosta. Osuus on kuitenkin pienentynyt noin kahdella prosenttiyksiköllä vuodesta 2015.

Kokonaisuudessaan öljy- ja proteiinikasvien markkinassa ei ole Itämeren alueella tapahtunut merkittävää kasvua. Saksaa ja Liettuaa lukuun ottamatta yksittäisissä maissa tapahtuneet muutokset ovat kokonaisuuden kannalta maltillisia.

Perusuraan nojaavan skenaarion mukaan Saksan rooli öljykasvien tuottajamaana pienenee edelleen vuoteen 2026 mennessä selvästi. Samaan aikaan Liettuan merkityksen kasvu jatkuu. Nykyisen kehityksen jatkuminen kasvattaa öljykasvien tuotantoa 19 ja proteiinikasvien tuotantoa 57 prosenttia vuoteen 2026 mennessä. Molempien keskimääräinen vuosikasvu olisi koko EU:n arvioitua kasvua nopeampaa. Pelkkä perusuran mukainen kehitys vahvistaisi Itämeren alueen suhteellista asemaa öljy- ja proteiinikasvien tuotannossa EU:n sisämarkkinoilla.

Lähteet

Ölly- ja valkuaiskasvien tuotanto. Euroopan komissio, Agri-food data portal.

<https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DataPortal/production.html>. Viitattu 20.10.2021

Rapsin (Moselle) ja auringonkukansiemenen (Bordeaux) tuottajahinta EU:ssa, Euroopan komissio.

<https://circabc.europa.eu/sd/a/2ddd7dcd-dff1-41b5-94b9-6cd207181a3c/oliseeds-world-prices.xlsx>. Viitattu 22.10.2021

Öllykasvien tuottajahinnat EU:ssa (satovuodesta 2020/21 alkaen). Euroopan komissio, Agri-food data portal. <https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardCereals/OilseedPrices.html>.

Viitattu 22.10.2021.

Öllykasvien tuotanto EU:ssa – skenaario. EU Agricultural Outlook 2020-30. Euroopan komissio.

https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/facts-and-figures/markets/outlook/medium-term_en. Viitattu 22.10.2021

Öllykasvien tuotanto EU:ssa – skenaario. OECD-FAO Agricultural Outlook 2021-2030.

<https://www.agri-outlook.org/data/>. Viitattu 22.10.2021

Soijan tuotanto maailmassa – skenaario. USDA Agricultural Projections to 2030. USDA.

<https://www.usda.gov/oce/commodity-markets/baseline>. Viitattu 22.10.2021

MMT Kyösti Arovuori
REINU econ Oy
kyosti.arovuori@reinuecon.fi
+358 40 515 8953
www.reinuecon.fi